



Nieklasyczne koncepcje prawdy

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Galeria zdjęć interaktywnych](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)



Nieklasyczne koncepcje prawdy

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Jak zapewne wiesz, jednym z najpopularniejszych, używanych na co dzień pojęć jest pojęcie prawdy. Nie każdy jednak wie, że jest to termin bardzo dobrze przebadany i zweryfikowany przez wielu filozofów i naukowców. Jak zatem używać go w sposób właściwy? Jak oceniać, co jest prawdą, a co nią nie jest? Czy też – najprościej rzecz ujmując – czym właściwie jest prawda? Chyba naprawdę powinniśmy dokładniej rozważyć ten termin. Prawda?

Twoje cele

- Zdefiniujesz, czym są epistemologia i logika.
- Poznasz klasyczną definicję prawdy, wprowadzoną przez Arystotelesa.
- Porównasz nieklasyczne definicje prawdy.
- Przedstawisz argumenty na rzecz różnego sposobu rozumienia pojęcia „prawda”.

Przeczytaj

Rozważ, czy jest ci znana **logika** rozumiana jako nauka. Oceń, czy wiesz, co jest przedmiotem jej rozważań. Zastanów się, na czym może polegać jej rola względem filozofii.

Czym jest logika

Chyba powszechnie panuje przekonanie, że logiczne myślenie ukazuje nam, na czym w danej kwestii polega prawda. Jeśli nie zjem śniadania, będę głodny do obiadu – zwykła, codzienna obserwacja, logiczna, zdroworozsądkowa i mówiąca prawdę. Jeśli jednak chodzi o podejście naukowe i filozoficzne, kwestia nie jest już tak prosta. Logika rozumiana jako nauka nie zajmuje się bowiem zagadnieniem prawdy, przynajmniej nie w sposób bezpośredni. Okazuje się jednak niezbędna, aby określać, co jest, a co nie jest prawdą. Stąd potrzeba lepszego zrozumienia zadań, jakie przed sobą stawia.

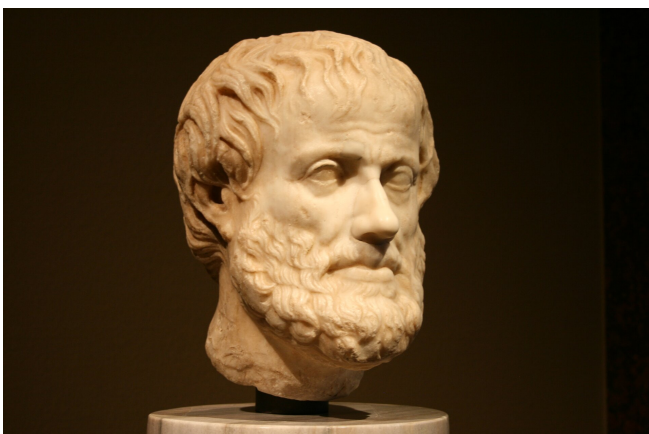
Logika zaistniała, jak większość znanych nam dzisiaj nauk, jako osobna dyscyplina filozoficzna. Podobnie jak one przeszła długą drogę rozwojową – rozwijała swe zagadnienia w łonie filozofii, stale zyskując na autonomiczności, aż się w pełni usamodzielniała i została nauką niezależną.



Fragment pism Arystotelesa.

Zagadnieniom logiki (analityki) poświęcił Arystoteles szereg rozpraw, w tym przede wszystkim *Analityki pierwsze* i *Analityki wtóre*.

Źródło: domena publiczna.

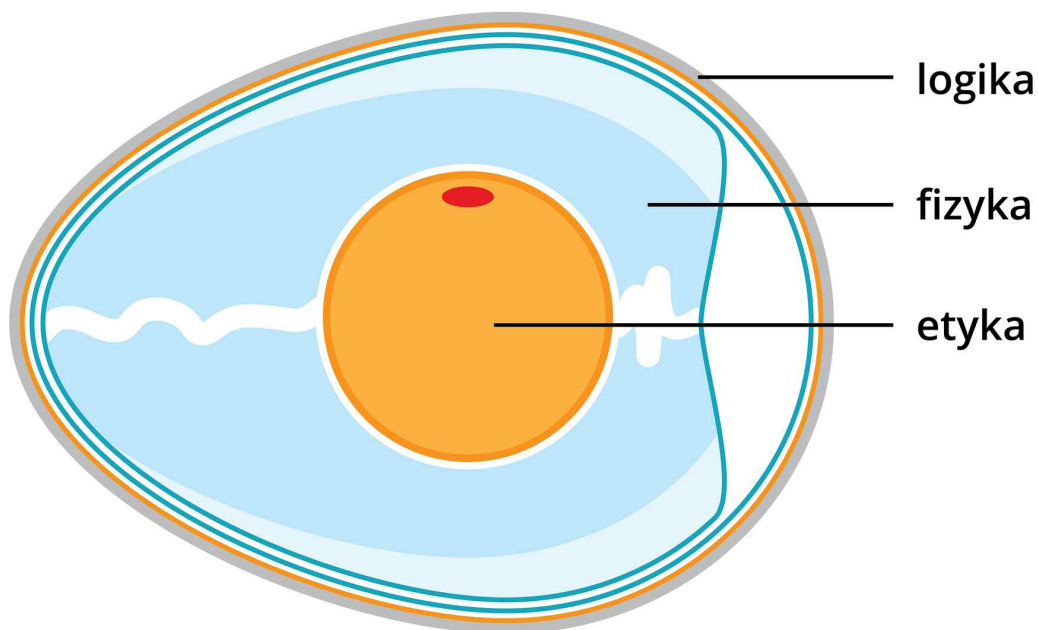


Początków jej autonomii należy szukać w czasach Arystotelesa, który uznał ją za naukę pomocniczą, służącą wszystkim innym. Pełniła względem nich rolę służebną – sprawdzała poprawność stawianych wniosków, weryfikowała podstawowe twierdzenia i wyznaczała granice rozumowań. Podobne miejsce zajmowała w trójpodziale stoicko-epikurejskim, gdyż

Arystoteles ze Stagiry (384 r. p.n.e.–322 r. p.n.e.).
Źródło: Marco Almbauer, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

oba te ruchy uważały ją – na równi z fizyką, poznającą świat, i etyką, dotyczącą ludzkiego postępowania – za pełnoprawną i autonomiczną **dziedzinę filozoficzną**.

Wspomnieliśmy, że logika pozwala odkryć, czym jest prawda tylko w sposób pośredni. Wynika to z faktu, że sprawdza wewnętrzną spójność i poprawność rozumowań, jednak nie zajmuje się ich weryfikacją z faktycznym stanem rzeczy.



Stoicy ilustrowali podział dziedzin filozoficznych za pomocą analogii jajka: logika jest skorupką, która wyznacza granice rozważań, białko jest fizyką, a więc najszerszą i podstawową sferą rozważań, zaś esencja, czyli żółtko, jest etyką, dotyczącą człowieka i jego postępowania.

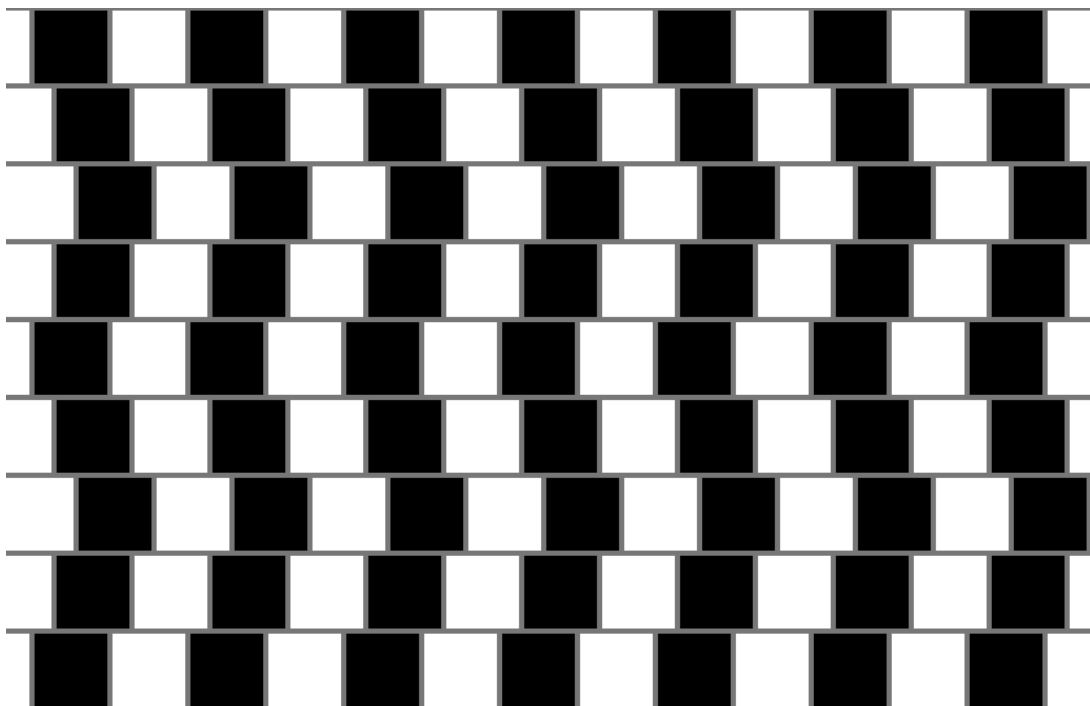
Źródło: Englishsquare.pl sp. z o. o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Logika stwierdza na przykład, że zdanie „Pada i nie pada deszcz” jest wewnętrznie sprzeczne, nie weryfikuje jednak, który z członów tego zdania jest zgodny z rzeczywistością. W tym konkretnym przykładzie możemy powiedzieć, nieco lapidarnie, że „logika nie wygląda za okno”. Aby za nie wyrzeć, potrzeba **epistemologii**.

Zastanów się, czy wiesz, czym jest epistemologia. Rozważ, czy są ci znane podstawowe pojęcia, jakimi ona dysponuje. Oceń, jaka jest jej rola względem filozofii szeroko rozumianej.

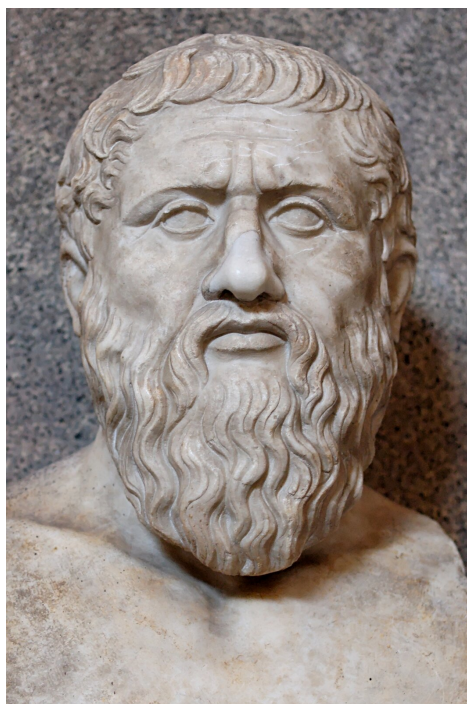
Czym jest epistemologia

Logika stwierdza więc prawdziwość lub fałszywość danego twierdzenia w sferze czystej teorii, od strony praktycznej zaś zajmuje się tym zagadnieniem epistemologia. Jej nazwa wywodzi się od greckiego *episteme* (ἐπιστήμη), oznaczającego wiedzę. Bywa też nazywana gnoseologią, gdyż bada, w jaki sposób zachodzi ludzkie *gnosis* (γνῶσις), czyli poznanie. Z tych powodów zwana jest także teorią poznania lub teorią poznania naukowego.



Jednym z zagadnień epistemologii jest problematyka postrzegania świata i błędów, jakie popełniają nasze zmysły.

Źródło: Fibonacci, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.



Platon Ateńczyk (427 r. p.n.e.–347 r. p.n.e.) – chociaż pierwszeństwo w stawianiu twierdzeń z zakresu

Jej celem jest badanie, w jaki sposób człowiek poznaje siebie i otaczający go świat, jakie błędy popełnia w tym akcie poznawczym, a także ocena, na ile nasze mniemania są pod tym względem wiarygodne. W epistemologii chodzi nie tylko o weryfikowanie, jak działają nasze zmysły i kiedy można mówić, że nas nie zwodzą, lecz także o sprawdzanie tego, czy nasz umysł wyciąga z nich poprawne wnioski i konstruuje adekwatny obraz rzeczywistości (nie myli się w opisie i ocenie świata i jego zjawisk).

W przeciwieństwie do logiki epistemologia nie stała się nauką od filozofii niezależną. Oznacza to, że na równi z innymi dziedzinami filozoficznymi (takimi jak etyka,

epistemologii przypada Arystotelesowi, to już jego nauczyciel położył podwaliny pod tę dyscyplinę filozoficzną. Rozwagał m.in. różnicę pomiędzy wiedzą a mniemaniem.

Źródło: domena publiczna.

aksjologia, estetyka, antropologia filozoficzna czy metafizyka) należy do tak zwanych sześciu klasycznych dyscyplin filozoficznych.

Do najważniejszych pojęć epistemologii należą więc takie jak: poznanie, przekonanie,

mniemanie, zaś główne pytania, jakie zadaje, to: Jak przebiega proces ludzkiego poznawania świata? W jaki sposób konstruujemy nasze przekonania o świecie? Kiedy nasze przekonania są prawdziwe, a kiedy się mylimy? Czym jest prawda i czy w ogóle możemy o niej mówić?

Rozważ, na czym może polegać różnica między potocznym a naukowo-filozoficznym rozumieniem pojęcia „prawda”. Zastanów się, jak skonstruować jej poprawną definicję.

Klasyczna koncepcja prawdy

Już Sokrates Ateńczyk stwierdził, że poprawne rozumienie danego terminu jest uzależnione od jego właściwego zdefiniowania. Konkretnej definicji wymaga oczywiście także pojęcie prawdy. Najstarsza, uważana wręcz za zdroworozsądkowa, jest tak zwana klasyczna koncepcja prawdy. Jej autorem jest wspomniany już Arystoteles, który stwierdził krótko: prawda polega na zgodności teorii z rzeczywistością. Zgodnie z jej treścią dany sąd (zdanie, twierdzenie, teoria) jest prawdziwy wtedy i tylko wtedy, gdy odpowiada faktycznemu stanowi rzeczy.

Wewnętrzną zasadność danego twierdzenia weryfikuje logika, zaś epistemologia weryfikuje dane twierdzenie z rzeczywistością. Zdanie „Istnieje planeta Mars” jest zdaniem prawdziwym, gdyż odpowiada faktom. Zdanie „Na planecie Mars urodził się Kopernik” jest zdaniem fałszywym, gdyż obiektywnym faktom przeczy. Zresztą podobnie terminu „prawda” używamy potocznie, w życiu codziennym – jeśli czyjaś wypowiedź odpowiada rzeczywistości, określamy ją jako prawdziwą, jeśli zaś nie spełnia tego wymogu, mówimy, że jest nieprawdziwa.

Koniecznym jest jednak wspomnieć o różnicy pomiędzy obiektywnymi faktami a czysto subiektywnymi opiniami. Przy klasycznej definicji prawdy te drugie nie mają żadnego znaczenia. Dla przykładu, możemy weryfikować prawdziwość zdania „Wczoraj o godzinie 15:00 w Warszawie było 20°C”, nie możemy natomiast weryfikować zdania „Wczoraj o godzinie 15:00 w Warszawie było ciepło”. Możemy przecież sprawdzić, czy wczoraj o wskazanej godzinie w danym miejscu faktycznie było dokładnie tyle stopni na termometrze, nie możemy zaś określać, czy oznacza to, że było „ciepło” lub „zimno”.

Są to pojęcia względne, różnie postrzegane przez konkretne osoby, a przez to – subiektywne. Wyobraźmy sobie zresztą dyskusję na zasadzie: „Ależ wczoraj było ciepło!” – „Nieprawda! Mnie wczoraj było zimno!”. Nie jest to dyskusja spełniająca formalne wytyczne naukowości, ani nie odnosi się do zagadnienia prawdy w sposób naukowy. Pojęcie prawdy pojawia się w niej w znaczeniu potocznym – oznacza własne, subiektywne odczucia.

Nieklasyczne koncepcje prawdy

Określiliśmy definicję [arystotelesowską](#) mianem klasycznej, gdyż jest najstarszą i w zasadzie najpopularniejszą definicją prawdy. Nazwaliśmy ją także „zdroworozsądkową”, gdyż odnosi się w sposób bezpośredni do naszego rozsądku. Jednak w wielu badaniach naukowych i rozważaniach filozoficznych okazuje się ona niewystarczająca, a czasem wręcz błędna. Sprawia to, że na potrzeby konkretnych badań czy rozważań należało wprowadzić zupełnie inne definicje, które – w odróżnieniu od tej już zaprezentowanej – zwiemy definicjami nieklasycznymi. Aby ukazać, skąd potrzeba tworzenia tych nowych definicji, rozważmy kilka przykładów.

Twórcą atomistycznej teorii materii był Demokryt z Abdera. Założył on, iż atom jest najmniejszą, niepodzielną cząstką elementarną, z której składa się wszystko, co istnieje. Od jego czasów jednak wizja atomu bardzo wyraźnie ewoluowała.

U progu XX wieku Joseph John Thomson odkrył, że atomy składają się z naładowanego dodatnio jądra i naładowanych ujemnie elektronów. W 1911 roku Ernest Rutherford odkrył, że elektrony orbitują wokół jądra. W roku 1913 Niels Bohr udowodnił, że poruszają się one po różnych, przypisanych im orbitach. W 1931 roku James Chadwick dokonał dalszego podziału jądra na naładowane dodatnio protony i obojętne neutrony. W 1964 roku Murray Gell-Mann i George Zweig odkryli, że neutrony i protony nie są cząstkami elementarnymi, gdyż można dzielić je na kwarki.

W ten sposób przeszliśmy od demokrytejskiej wizji rzekomo niepodzielnych atomów, do współczesnego obrazu atomu, który można „rozkładać” aż do poziomu kwarków. Wiedza naukowa rozwija się nieustannie, więc niewykluczone, że upływ czasu wzbogaci ją o kolejne, cenne odkrycia, które również dzisiejszy opis atomu uczynią nieaktualnym. Zastanówmy się więc, z perspektywy definicji Arystotelesa, który z zaproponowanych modeli atomu był opisem zgodnym z rzeczywistym stanem rzeczy, a więc prawdziwym.

Oczywiście żaden, gdyż nawet ten współczesny można uznać za taki, który kiedyś okaże się nieaktualny. Każdy z tych modeli, w momencie swojego powstania, był zgodny nie tyle z rzeczywistością, co z ówczesnym stanem wiedzy. Pojawia się więc tutaj tak zwana graniczna teoria prawdy, a więc założenie, że prawda jest czymś, do czego nieustannie się zbliżamy stale wypracowując nowe, jeszcze lepsze modele naukowe.

Podajmy także przykład związany z filozofią. Pierwszym wielkim przedstawicielem idealizmu niemieckiego był Immanuel Kant. Dokonał on rewolucji w naukowym i filozoficznym postrzeganiu świata, gdyż stwierdził, że tak naprawdę nie poznajemy żadnych przedmiotów, lecz jedynie nasze zmysłowe wrażenia o nich. Nasz umysł nie dysponuje więc realnymi przedmiotami, lecz jedynie ich ideami, których dostarczają mu zmysły. Nie powinniśmy więc pytać, jaki jest świat i przedmioty, które w nim odkrywamy, lecz jak widzimy, postrzegamy świat i przedmioty, z których się składa.

Takie podejście nazywamy idealizmem umiarkowanym – wyraża się on w stwierdzeniu, że nie poznajemy rzeczy, tylko ich idee. Ostatnim wielkim przedstawicielem idealizmu niemieckiego był zaś Hegel. Idąc drogą wyznaczoną przez Kanta stwierdził wręcz, że jedyna rzeczywistość, jaka jest nam dana, to nie rzeczywistość zewnątrz, lecz rzeczywistość wewnętrzna. Skoro bowiem nie poznajemy przedmiotów świata zewnętrznego, lecz jedynie nasze wrażenia o nich, to jedyną istniejącą rzeczywistością jest ta – mówiąc kolokwialnie – „w naszej głowie”. Jest to rzeczywistość logiczna i spójna, wszak rozum porządkuje swe idee (wyobrażenia i twierdzenia), tworząc z nich spójny świat. Ten rodzaj idealizmu zwiemy w filozofii idealizmem rygorystycznym.

Z tego punktu widzenia na stwierdzenie Arystotelesa, iż prawda polega na zgodności teorii z rzeczywistością, Hegel odpowiedziałby zapewne: „Jaką rzeczywistością? Jedyną rzeczywistością, jaka istnieje, jest ta w mojej głowie, rzeczywistość, którą ty nazywasz teorią”. W ujęciu Hegla prawda jest więc tym, co spójne i pokrywające się z moją rzeczywistością „w głowie”, z moją „teorią świata”. Stąd zresztą słynne powiedzenie Hegłowskie: „Jeśli fakty przeczą teorii, tym gorzej dla faktów”. Nikt z nas bowiem nie przyjmie do wiadomości faktu, który przeczyłby naszemu światopoglądowi, naszej wewnętrznej i jedynej rzeczywistości.

Idealizm heglowski możemy więc uważać za koherencyjną teorię prawdy, w myśl której za prawdziwe uważamy twierdzenie, które jest spójne z panującą teorią (czyli ogółem twierdzeń przyjętych i zweryfikowanych już wcześniej).

Nieklasyczne koncepcje prawdy mają już swoją długą historię, która zaczęła się od prostego spostrzeżenia, że zdroworozsądkowe podejście Arystotelesa nie zawsze jest wystarczające. Wspomniane teorie nieklasyczne można różnie definiować i dzielić na poszczególne rodzaje, jednak – jak się zdaje – do najpopularniejszych wciąż należą: teoria koherencyjna, teoria konsensualna, teoria ewidencyjna i teoria pragmatyczna.

Słownik:

arystotelizm

ogólna nazwa poglądów filozoficznych Arystotelesa, określająca całą jego myśl filozoficzną, ale także wpływ, jaki wywarł na następców w swej szkole i późniejsze ruchy

filozoficzne; w średniowieczu arystotelizm (zwłaszcza metafizyka i fizyka) posłużył teologom i filozofom do tworzenia teologii chrześcijańskiej i w ten sposób ugruntował w myśli chrześcijańskiej tomizm i scholastykę

dziedziny filozoficzne

poszczególne domeny filozofii, składające się na filozofię ogólnie rozumianą; historycznie pierwszą parcelację dyscyplin filozoficznych przedstawił Arystoteles, choć już w jego czasach znany był inny podział, zaproponowany przez szkoły hellenistyczne (stoików, epikurejczyków i sceptyków), dzielący filozofię na: etykę, logikę i fizykę; obecnie mówi się o sześciu klasycznych dyscyplinach filozoficznych, a więc tych dziedzinach wiedzy, które nie stały się niezależnymi naukami (są to: etyka, estetyka, epistemologia, aksjologia, metafizyka, ontologia); oprócz nich uprawiane są filozofie dedykowane poszczególnym naukom szczegółowym (np. filozofia prawa, filozofia historii itp.) oraz konkretne dziedziny filozoficzne, dedykowane różnym naukom (np. etyka lekarska, moralność medycyny itp.)

epistemologia

(gr. ἐπιστήμη, episteme – wiedza i λόγος, logos – nauka) – jedna z sześciu klasycznych dyscyplin filozoficznych (obok etyki, estetyki, aksjologii, antropologii filozoficznej i metafizyki), które nigdy nie usamodzielniały się jako autonomiczne nauki; bada, w jaki sposób zachodzą procesy poznawcze, na czym polega percepcja, weryfikuje prawdziwość sądów dotyczących rzeczywistości; zwana jest również gnoseologią (od gr. γνῶσις, *gnosis* – poznanie) lub teorią poznania, gdyż „poznanie” i „poznawanie” są jej centralnymi pojęciami

logika

(gr. λόγος, logos – jedno z najbardziej wieloznacznych pojęć greckich, tu: rozum, słowo, myśl) nauka zajmująca się poprawnością rozumowania, jasnego sposobu jego wykładania, właściwego wyciągania wniosków i weryfikacji stawianych twierdzeń; zaistniała w starożytności (dzięki Arystotelesowi ze Stagiry) jako jeden z działów systematycznej filozofii; dziś funkcjonuje jako nauka od filozofii niezależna, osobna dziedzina wiedzy

Galeria zdjęć interaktywnych

Polecenie 1

Zapoznaj się z poniższą prezentacją multimedialną. Przeanalizuj wskazane w niej nieklasyczne koncepcje prawdy. Rozważ, która z tych definicji jest według ciebie najtrafniejsza. Oceń także, które zarzuty względem opisanych koncepcji wydają ci się trafne.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Polecenie 2

Jeszcze raz zastanów się, która z koncepcji prawdy (spośród przedstawionych w lekcji i multimedium) wydaje ci się najwłaściwsza. Podaj jej mocne strony, a zwłaszcza to, co twoim zdaniem wyróżnia ją od innych.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:   

Ćwiczenie 1



Twórcą klasycznej definicji pojęcia prawdy był...

- ☐ Platon Ateńczyk.
- ☐ Arystoteles ze Stagiry.
- ☐ Francis Herbert Bradley.
- ☐ Sokrates Ateńczyk.

Ćwiczenie 2



Wskaż zdania, które poprawnie opisują logikę jako naukę.

- ☐ Stoicy uważali ją za jedną z sześciu klasycznych dyscyplin filozoficznych.
- ☐ Arystoteles uważał ją za naukę pomocniczą, niezbędną dla innych nauk.
- ☐ Do jej zadań należy weryfikowanie poprawności twierdzeń i stawianych wniosków.
- ☐ Do dziś pozostaje integralną dziedziną filozoficzną.
- ☐ Do jej zadań należy weryfikowanie twierdzeń z rzeczywistością.

Ćwiczenie 3



Pogrupuj poprawne możliwości.

Epistemologia

synonimiczna nazwa:

W jaki sposób poprawnie badać historię?

etyka

główne pojęcia:

Kiedy i w jakich warunkach przypisujemy czemuś wartość?

logika

zadawane pytania:

W jaki sposób konstruujemy nasze przekonania o świecie?

estetyka

niepasujące elementy:

Kiedy nasze przekonania są prawdziwe, a kiedy się mylimy?

gnoseologia

teoria poznania naukowego

Na czym polega idea piękna?

mniemanie

Jak przebiega proces ludzkiego poznawania świata?

Czym jest prawda i czy w ogóle możemy o niej mówić?

Jak powinniśmy postępować, aby zachowywać się moralnie?

Na czym polega fenomen ludzkich zachowań?

piękno

Co powinienem/powinnam jako człowiek i dlaczego?

przekonanie

poznanie

dusza

Czym jest filozofia?

cnota

wartość

Ćwiczenie 4



Arystoteles ze Stagiry - Marco Almbauer; Wikimedia Commons; CC BY-SA 3.0, **Platon Ateńczyk** - domena publiczna, **Immanuel Kant** - domena publiczna, **Georg Wilhelm Friedrich Hegel** - domena publiczna

Ćwiczenie 5



Własnymi słowami opisz, czym różni się koherencyjna teoria prawdy od klasycznej koncepcji prawdy.

Ćwiczenie 6



Własnymi słowami opisz, na czym polegała konsensualna teoria prawdy.

Ćwiczenie 7



Własnymi słowami opisz, na czym polega ewidencyjna teoria prawdy.

Ćwiczenie 8



Własnymi słowami określ, na czym polegał główny zarzut wobec pragmatycznej koncepcji prawdy.

Dla nauczyciela

Autor: Katarzyna Maćkowska

Przedmiot: Filozofia

Temat: Nieklasyczne koncepcje prawdy

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

III. Wybrane problemy filozofii.

4. Wybrane spory epistemologiczne. Uczeń, definiując odpowiednie terminy i analizując argumenty, rekonstruuje następujące spory:

4) o naturę i kryterium prawdy (klasyczna lub korespondencyjna koncepcja prawdy – koncepcje nieklasyczne, zwłaszcza koherencyjna i pragmatyczna).

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się.

Cele lekcji (językiem ucznia):

- Zdefiniujesz, czym są epistemologia i logika.
- Poznasz klasyczną definicję prawdy, wprowadzoną przez Arystotelesa.
- Porównasz nieklasyczne definicje prawdy.
- Przedstawisz argumenty na rzecz różnego sposobu rozumienia pojęcia „prawda”.

Cele operacyjne. Uczeń:

- definiuje, czym są epistemologia i logika;
- poznaje klasyczną koncepcję prawdy;
- porównuje nieklasyczne koncepcje prawdy;
- przedstawia argumenty na rzecz różnego sposobu rozumienia pojęcia „prawda”.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. **Przygotowanie do zajęć.** Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał: „Nieklasyczne koncepcje prawdy”. Prosi uczestników zajęć o rozwiązanie ćwiczeń nr 1-4 z sekcji „Sprawdź się” na podstawie treści w zakładce „Przeczytaj”.

Faza wprowadzająca:

1. Prowadzący zajęcia loguje się na platformie. Na tablicy interaktywnej lub za pomocą rzutnika wyświetla temat lekcji, następnie omawia cel zajęć i informuje uczniów o ich planowanym przebiegu. Wspólnie z uczniami ustala kryteria sukcesu.
2. **Dyskusja wprowadzająca.** Nauczyciel, za pomocą raportu dostępnego w panelu użytkownika, weryfikuje przygotowanie uczniów do lekcji i na tej podstawie dobiera uczniów w pary. Prosi o przygotowanie pytań związanych z wyświetlonym tematem zajęć i udostępnionym przed zajęciami e-materiałem. Czego uczniowie chcą się dowiedzieć? Co ich interesuje w związku z zakresem lekcji? Omówienie pytań przygotowanych przez uczniów, dyskusja wstępna.
3. Krótka rozmowa wprowadzająca w temat lekcji: *Jak oceniać, co jest prawdą, a co nią nie jest? Czy też – najprościej rzecz ujmując – czym właściwie jest prawda?*

Faza realizacyjna:

1. **Praca z tekstem.** Jeżeli przygotowanie uczniów do lekcji jest niewystarczające, nauczyciel prosi o indywidualne zapoznanie się z treścią w sekcji „Przeczytaj”. Każdy uczestnik zajęć podczas cichego czytania wynotowuje najważniejsze kwestie poruszone w tekście. Następnie wybrani uczniowie odczytują na głos swoje notatki. Nauczyciel inicjuje rozmowę kierowaną porządkującą ten etap pracy.
2. **Praca z multimedium.** Nauczyciel wyświetla na tablicy interaktywnej materiał z sekcji „Galeria zdjęć interaktywnych”. Odczytanie polecenia do multimedium: Zapoznaj się z poniższą prezentacją multimedialną. Przeanalizuj wskazane w niej nieklasyczne koncepcje prawdy. Rozważ, która z tych definicji jest według ciebie najtrafniejsza. Oceń także, które zarzuty względem opisanych koncepcji wydają ci się trafne. Wspólna praca całego zespołu klasowego nad odpowiedziami.
3. **Ćwiczenia przedmiotowe.** Nauczyciel wyświetla treść ćwiczenia nr 5. Uczniowie rozwiązują je indywidualnie, a następnie omawiają odpowiedzi na forum klasy.
4. Następne ćwiczenie nr 6, wyświetlone przez nauczyciela na tablicy, uczniowie rozwiązują w grupach 4-osobowych. Po jego wykonaniu i uzgodnieniu przez każdą grupę wspólnego oraz jednoznacznego wyboru następuje omówienie rezultatów na forum klasy.
5. Ostatnią partię ćwiczeń (nr 7-8) uczniowie wykonują wspólnie i omawiają je razem z nauczycielem.

Faza podsumowująca:

1. Zalogowany na platformę nauczyciel ponownie wyświetla na tablicy temat lekcji i cele zawarte w sekcji „Wprowadzenie”. Każdy uczeń ma dokończyć zdanie, odwołując się do wyświetlonych treści: Zaczynam się zastanawiać...
2. Wszyscy uczniowie podsumowują zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.

Praca domowa:

1. Zaproponuj dwa teksty korespondujące z omawianymi podczas lekcji pojęciami. Przygotuj uzasadnienie swojego wyboru.

Materiały pomocnicze:

- Walczak P., *Metody aktywizujące w nauczaniu filozofii*, w: „Analiza i egzystencja” 10 (2009).
- *Wychowanie-mądrość-kultura. Problemy współczesnego wychowania w perspektywie sokratejskiej*, red. B. Jodłowska i M. Flanczewska-Wolny, Kraków 2011.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Uczniowie mogą wykorzystać medium w sekcji „Galeria zdjęć interaktywnych” do przygotowania się do lekcji powtórkowej.